מה מטרת החינוך?

מערך שיעור · אגרות הראי״ה · עם ביאור

בגרסה זו משולב ביאור בתוך המקורות. הביאור מופיע כך: [בסוגריים מרובעים, באות קטנה ועל רקע תכלת] *והוא אינו חלק מלשון האגרת.*

קהל יעד: תיכון ואולפנה, ישיבה קטנה ותיכונית · שיעור אחד או שניים

מערכי השיעור נכתבו לעזר בלבד. הם לא נבדקו ולא אושרו על ידי מורים או אנשי חינוך, ויש להתאים אותם לכיתה ולשיקול דעתו של המלמד.

מטרות השיעור

• להכיר את תפיסת הרב קוק: מטרת החינוך היא לעשות את האדם טוב וישר, והאמונה היא היסוד לכך.

• להבין את ההבחנה בין העיקר (הטוב והיושר) לבין המדרגה השנייה (ההכשרה למלחמת החיים).

• לחשוב על מטרות בית הספר שלנו ועל מקומם של לימודי החול בו.

רקע למורה

באחד בשמחת תורה תרס״ט (1908) דיבר הרב קוק, אז רבה של יפו, בבית המדרש של תלמוד התורה ״שערי תורה״ ביפו. דבריו פורסמו בעיתון ״החבצלת״, והרב קוק ביקש להבהיר אותם במכתב לעורך העיתון, בלשונו.

באותן שנים התנהל ויכוח חריף בארץ על החינוך: מה מקומם של לימודי הקודש ושל לימודי החול, ובאילו שפות ילמדו. האגרת מציגה את עמדת היסוד של הרב קוק, בלי להיכנס לפרטים.

פתיחה

כתבו על הלוח: ״בית הספר נועד כדי ש...״ ובקשו מכל תלמיד להשלים את המשפט. רשמו את התשובות ומיינו אותן לשתי קבוצות: הכנה לחיים (מקצוע, פרנסה, בגרות) ובניית האדם (מידות, אמונה, ערכים).

המקורות

מקור 1: הנקודה המרכזית

> ״מטרת החינוך היא להכשיר את האדם לצורתו המתוקנת, [לדמותו השלמה, כפי שהוא צריך להיות] שהנקודה המרכזית שבה היא לעשותו טוב וישר. מאז אשר החל אברהם אבינו לקרא בשם ד׳, [על פי בראשית יב, ח: "ויקרא בשם ה'"] היתה לנו לנחלה, כי כל מה שתהיה מושרשת בלבו של אדם יותר הקריאה בשם ד׳, כן יגדל טובו וישרו, ויהיה יותר מאושר לעצמו ולחברה כולה.״

אגרות הראי״ה, כרך א׳, אגרת קע · י״ד מרחשוון תרס״ט – יפו

מילים: לצורתו המתוקנת – לדמותו השלמה, כפי שהוא צריך להיות

שאלות למחשבה:

1. לפי הרב קוק, מהי ״הנקודה המרכזית״ של החינוך?

2. מה הקשר בין ״הקריאה בשם ה׳״ – האמונה – לבין טוב ויושר?

3. הרב קוק כותב שהאדם יהיה ״יותר מאושר לעצמו ולחברה כולה״. מה הקשר בין טוב לאושר?

מקור 2: המדרגה השנייה

"הכשרת האדם למלחמת החיים [למאבק על הפרנסה ועל הקיום] נחשבה בנו תמיד למדרגה השניה של צדדי החינוך, ולא עצם מטרתו."

אגרות הראי"ה, כרך א', אגרת קע"ו, י"ד מרחשוון תרס"ט – יפו

מילים: מלחמת החיים – המאבק על הפרנסה ועל הקיום

שאלות למחשבה:

1. האם הרב קוק פוסל את ההכנה לפרנסה? מה פירוש "מדרגה שנייה"?

2. חזרו לשתי הקבוצות שעל הלוח. איזו מהן גדולה יותר אצלנו?

מקור 3: המטבע החינוכית

ולמי שמצרף לימודי חול ללימודי הקודש:

"גם אלה אשר החיים הכבידו עליהם את אכפם, [הכבידו עליהם את משאם (על פי איוב לג, ז)] והם מרגישים לחץ כבד ברוחם מדאגת החיים הזמניים של בניהם, והרשו להם לצרף לתכונת החינוך חול אל הקודש, אל נא ישכחו, כי צירוף זה צריך שמירה גדולה, שלא יבא הדבר לידי זיוף המטבע החינוכית [קלקול הצורה המקורית של החינוך, כמו מטבע מזויף] שלנו בכלל"

אגרות הראי"ה, כרך א', אגרת קע"ו, י"ד מרחשוון תרס"ט – יפו

מילים: הכבידו עליהם את אכפם – הכבידו עליהם את משאם; זיוף המטבע – קלקול הצורה המקורית, כמו מטבע מזויף

שאלות למחשבה:

1. מה פירוש "זיוף המטבע החינוכית"? מתי מטבע הוא מזויף, גם אם הוא נראה אמיתי?

2. הרב קוק אינו אוסר לצרף לימודי חול, אבל דורש "שמירה גדולה". איך שומרים על כך בבית ספר שלומדים בו גם מתמטיקה, אנגלית ומדעים?

לסיכום

החינוך נועד לבנות אדם טוב וישר, והאמונה היא היסוד לכך. ההכשרה לפרנסה חשובה, אבל היא "מדרגה שנייה", וצריך לשמור שלא תתפוס את מקום העיקר.